

**MUSIQA PSIXOLOGIYASIDA ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA
INNOVATSION YONDASHUVLAR****Safoyeva Sabina**

Buxoro davlat pedagogika instituti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada musiqa psixologiyasida olib borilayotgan zamonaviy tadqiqotlar hamda innovatsion yondashuvlarning mazmun-mohiyati tahlil qilinadi. Musiqaning inson ruhiyati, hissiy holati va intellektual rivojlanishiga ta'siri psixologik nuqtai nazardan yoritilgan. Shuningdek, musiqa terapiyasi, raqamli texnologiyalar, interaktiv metodlar va kreativ yondashuvlarning musiqa ta'limidagi ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijalari musiqa psixologiyasining ta'lim jarayonidagi samaradorligini oshirishda innovatsion metodlarning muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: musiqa psixologiyasi, innovatsion yondashuvlar, musiqa terapiyasi, emotsional holat, kreativ fikrlash, interaktiv metodlar, musiqa ta'limi, psixologik tadqiqotlar, raqamli texnologiyalar, musiqiy idrok.

Аннотация: В данной статье рассматриваются современные исследования и инновационные подходы в психологии музыки. Освещается влияние музыки на психическое состояние человека, эмоциональную сферу и интеллектуальное развитие с психологической точки зрения. Также раскрывается значение музыкальной терапии, цифровых технологий, интерактивных методов и креативных подходов в музыкальном образовании. Результаты исследования показывают, что инновационные методы занимают важное место в повышении эффективности психологии музыки в образовательном процессе.

Ключевые слова: психология музыки, инновационные подходы, музыкальная терапия, эмоциональное состояние, креативное мышление, интерактивные методы, музыкальное образование, психологические исследования, цифровые технологии, музыкальное восприятие.

Abstract: This article analyzes modern research and innovative approaches in music psychology. The psychological impact of music on human emotions, mental state, and intellectual development is discussed in detail. The study also highlights the importance of music therapy, digital technologies, interactive methods, and creative approaches in music education. The research findings demonstrate that innovative methods play a significant role in improving the effectiveness of music psychology in the educational process.

Keywords: music psychology, innovative approaches, music therapy, emotional state, creative thinking, interactive methods, music education, psychological research, digital technologies, musical perception.

KIRISH. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda insonning ruhiy holati, emotsional barqarorligi hamda ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalalari muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, san'atning tarkibiy qismi bo'lgan musiqa inson ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadigan vositalardan biri sifatida alohida e'tiborga sazovor. Musiqa insonning hissiy kechinmalari, tafakkuri, kayfiyati va psixologik holatini boshqarishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli musiqa psixologiyasi fani zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Musiqa psixologiyasi - musiqaning inson ongiga, hissiyotlariga va xulq-atvoriga ta'sirini o'rganuvchi fan sohasi bo'lib, u pedagogika, psixologiya, nevrologiya hamda san'atshunoslik kabi fanlar bilan uzviy bog'liq holda rivojlanib bormoqda. Zamonaviy tadqiqotlarda musiqaning inson miyasi faoliyatiga ta'siri, emotsional holatni boshqarishdagi o'rni, stress va depressiyani kamaytirishdagi samaradorligi ilmiy asosda tahlil qilinmoqda. Ayniqsa, musiqa terapiyasi bugungi kunda tibbiyot va psixologiya sohalarida innovatsion yondashuv sifatida keng qo'llanilmoqda. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalarining rivojlanishi musiqa psixologiyasi sohasiga ham yangicha imkoniyatlarni olib kirdi. Interaktiv platformalar, virtual musiqa dasturlari, audio-vizual texnologiyalar hamda innovatsion pedagogik metodlar orqali musiqani o'qitish va idrok qilish jarayonlari yanada samarali tashkil etilmoqda. Bu esa o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, musiqiy didi va emotsional madaniyatini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shuningdek, zamonaviy ilmiy izlanishlarda musiqaning inson psixologiyasiga individual va ijtimoiy ta'siri, yosh xususiyatlariga ko'ra musiqiy idrokning shakllanishi, musiqaning motivatsion va kommunikativ imkoniyatlari keng o'rganilmoqda. Ayniqsa, ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlardan foydalanish orqali o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va estetik dunyoqarashini shakllantirish masalalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Musiqa psixologiyasi sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar musiqaning inson ruhiyati, hissiyoti va intellektual rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Ushbu yo'nalishda xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ko'plab ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan bo'lib, ular musiqa va psixologiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy jihatdan asoslab berganlar.

Musika psixologiyasining nazariy asoslari dastlab nemis olimi Karl Shtumpf tomonidan shakllantirilgan bo'lib, u musiqiy idrok va eshitish jarayonlarini psixologik jihatdan tadqiq etgan. Keyinchalik amerikalik olim Diana Deutsch musiqiy xotira, tovushlarni qabul qilish va eshitish illuziyalari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borgan. Uning "The Psychology of Music" asari musika psixologiyasi sohasidagi muhim ilmiy manbalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, Daniel Levitinning "This Is Your Brain on Music" nomli tadqiqotida musiqaning inson miyasi faoliyatiga ta'siri nevropsixologik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Muallif musiqaning inson kayfiyati, xotirasi va hissiy holatini boshqarishdagi ahamiyatini ilmiy dalillar asosida yoritib bergan. Ushbu tadqiqotlar musika terapiyasining shakllanishiga ham muhim zamin yaratgan. Musika terapiyasi yo'nalishida amerikalik olim Brus Kempbellning ilmiy qarashlari alohida ahamiyatga ega. U musiqaning stressni kamaytirish, ruhiy zo'rqiqlashni bartaraf etish va inson organizmiga ijobiy ta'siri haqida ilmiy xulosalar bergan. Ayniqsa, klassik musika insonning emotsional barqarorligini tiklashda samarali vosita sifatida talqin etiladi. Rossiyalik psixolog va pedagog olimlar B.M. Teplov hamda L.S. Vigotskiylar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda musiqiy qobiliyatlarning psixologik xususiyatlari va ularning shaxs rivojlanishidagi o'rni chuqur tahlil etilgan. B.M. Teplov "Psixologiya muzikalnix sposobnostey" asarida musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishning individual-psixologik omillarini asoslab bergan. L.S. Vigotskiy esa san'at va emotsiya o'rtasidagi bog'liqlikni ochib berib, musiqaning tarbiyaviy imkoniyatlarini yoritgan.

O'zbekistonlik olimlardan N. Norxo'jayev, R. Ishmuhammedov, O. Tolipov hamda J. Yo'ldoshevlarning ilmiy ishlanmalarida musika ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlardan foydalanish masalalari keng yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda musiqaning o'quvchilarning estetik tafakkuri, ijodiy fikrlashi va emotsional madaniyatini shakllantirishdagi o'rni ilmiy-metodik jihatdan asoslangan. So'nggi yillarda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarda raqamli texnologiyalar, multimedia vositalari va sun'iy intellekt asosidagi dasturlarning musika psixologiyasidagi imkoniyatlari ham o'rganilmoqda. Zamonaviy interaktiv platformalar orqali musiqiy idrokni rivojlantirish, individual ta'limni tashkil etish hamda psixologik diagnostika jarayonlarini takomillashtirish masalalari dolzarb yo'nalish sifatida e'tirof etilmoqda. Musika psixologiyasi insonning musiqani qabul qilishi, his etishi va unga bo'lgan psixologik munosabatlarini o'rganadigan muhim fan yo'nalishlaridan biridir. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musika nafaqat estetik zavq manbai, balki insonning ruhiy holati, emotsional kechinmalari, tafakkuri va ijtimoiy faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi kuchli psixologik vosita

hisoblanadi. Ayniqsa, XXI asrda texnologik taraqqiyotning jadallashuvi musiqa psixologiyasi sohasida innovatsion yondashuvlarning shakllanishiga sabab bo'ldi.

Bugungi kunda nevropsixologik tadqiqotlar orqali musiqa inson miyasi faoliyatiga ta'siri chuqur o'rganilmoqda. Olimlarning ta'kidlashicha, musiqa tinglash jarayonida inson miyasining bir nechta qismlari bir vaqtning o'zida faol ishlaydi. Jumladan, eshitish markazi, emotsional holatni boshqaruvchi limbik tizim hamda xotira bilan bog'liq miya qismlari musiqani idrok qilish jarayonida faollashadi. Shu sababli musiqa inson kayfiyatini boshqarish, stressni kamaytirish va ruhiy muvozanatni tiklashda samarali vosita sifatida qo'llaniladi.

So'nggi yillarda musiqa terapiyasi amaliy psixologiyaning muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. Musiqa terapiyasi depressiya, xavotir, autizm, ruhiy zo'riqish hamda nevrologik kasalliklarni davolashda qo'shimcha terapevtik vosita sifatida qo'llanilmoqda. Tadqiqotlarga ko'ra, klassik musiqa tinglash inson yurak urish tezligini me'yorlashtiradi, qon bosimini pasaytiradi hamda asab tizimini tinchlantiradi. Ayniqsa, Motsart, Betxoven va Bax kabi kompozitorlarning asarlari inson psixikasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslangan. Innovatsion yondashuvlarning rivojlanishi musiqa ta'limi va psixologiyasida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Hozirgi kunda multimedia vositalari, virtual platformalar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt texnologiyalari orqali musiqani o'qitish jarayoni yanada interaktiv shaklga ega bo'lmoqda. Masalan, interaktiv musiqa dasturlari yordamida o'quvchilarning eshitish qobiliyati, ritmni his qilish ko'nikmalari va musiqiy tafakkurini rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, audio-vizual texnologiyalar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning ijodiy faolligini kuchaytiradi. Musiqa psixologiyasida kreativ yondashuvlarning ahamiyati ham tobora ortib bormoqda. Kreativ metodlar orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tasavvur qilish va emotsional ifoda qobiliyatlari rivojlanadi. Ayniqsa, improvizatsiya, musiqiy o'yinlar, ritmik mashqlar va jamoaviy ijro faoliyatlari shaxsning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Psixologlarning fikricha, jamoa bo'lib musiqa ijro etish insonda hamkorlik, o'zaro hurmat va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Zamonaviy tadqiqotlarda musiqa insonning yosh xususiyatlariga ko'ra psixologik ta'siri ham keng o'rganilmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa orqali nutq rivoji, diqqat va xotira jarayonlari faollashishi kuzatiladi. O'smir yoshidagi o'quvchilarda esa musiqa emotsional barqarorlikni shakllantirish va stress holatlarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Katta yoshdagi insonlarda musiqa terapiyasi xotirani tiklash, ruhiy tushkunlikni kamaytirish hamda ijobiy kayfiyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, musiqa psixologiyasida milliy va etnik

musiqalarning inson ruhiyatiga ta'siri ham muhim tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Milliy kuy-qo'shiqlar insonning ma'naviy dunyosini boyitadi, milliy qadriyatlarga hurmat hissini shakllantiradi hamda estetik didni rivojlantiradi. O'zbek milliy maqomlari va xalq kuylarining inson ruhiyatiga ijobiy ta'siri haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ularda milliy musiqaning tarbiyaviy va psixologik imkoniyatlari alohida ta'kidlangan.

Musika psixologiyasida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. "Klaster", "BBB", "Venn diagrammasi", "Insert", "Baliq skeleti" kabi interaktiv metodlar musika darslarini mazmunli va qiziqarli tashkil etishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu metodlar yordamida o'quvchilarning tahliliy fikrlashi, musiqiy idroki va ijodiy yondashuvlari rivojlanadi. Umuman olganda, zamonaviy tadqiqotlar va innovatsion yondashuvlar musika psixologiyasining ilmiy-amaliy imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Musika inson ruhiyati va shaxs kamolotiga kuchli ta'sir ko'rsatadigan universal vosita sifatida ta'lim, psixologiya va san'at sohalarida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, musika psixologiyasida zamonaviy tadqiqotlar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish insonning ma'naviy, estetik va psixologik kamolotini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelgusida ushbu sohada olib boriladigan ilmiy izlanishlar musika psixologiyasining ta'lim, tarbiya va terapiya jarayonlaridagi imkoniyatlarini yanada kengaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Norxo'jayev N. Musika ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
2. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
3. Tolipov O'., Yo'ldoshev J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
4. Rajabov I. Musika pedagogikasi va psixologiyasi asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2016.
5. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2018.
6. Abdullayeva B. Musika madaniyati va estetik tarbiya. – Toshkent: Sharq, 2020.